

“СУСПІЛЬНІ ВІДНОСИНИ” та “СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ” ЯК ПОНЯТТЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ НАУКИ

Наукові праці МАУП, 2016, вип. 49(2), с. 74–80

Обґрунтовується зміст понять “суспільні відносини” та “соціальні відносини” як політико-правових сутностей, що мають різну парадигмальну визначеність і, відповідно, є нетотожними об’єктами правового регулювання.

Термін “суспільні відносини” (від лат. *socialis* — соціальний) в науковій літературі, зокрема філософській, визначається як “різноманітні зв’язки, які виникають між суб’єктами соціальної взаємодії й характеризують суспільство або спільноту, до яких входять дані суб’єкти як цілісність” [1, 37].

Слід вважати, що зазначене поняття, яке розроблялося переважно представниками марксистської інтелектуальної традиції, пов’язане з проблематикою соціального опредметнення-розпредметнення, соціального відчуження, соціального фетишизму, соціального виробництва, базису і надбудови, соціальних класів і соціальних антагонізмів [1, 37–38].

Суспільні відносини багатоманітні і можуть класифікуватись за їхніми об’єктами, суб’єктами та характером відносин між ними. Так, суб’єктною основою ідентифікації суспільних відносин є соціальні спільноти людей, а об’єктною — власність на засоби виробництва.

Відомо, що виникнення і розвиток людського суспільства вважають соціальною формою руху матерії на відміну від механічної, фізичної, хімічної та біологічної, тому під соціальними відносинами і процесами розуміють, насамперед, усі відносини і процеси, суспільне життя загалом. У цьому сенсі класики марксистської інтелектуальної традиції суспільні явища визначали як соціальні, на-

голошуючи на їх відмінності від природних явищ. З іншого боку, вони чітко й однозначно наголошували на “особості” суспільних відносин, які складаються між людьми різних формацій.

Основоположники марксистської інтелектуальної традиції, визначаючи сутність суспільних відносин, класифікували їх на матеріальні та ідеологічні. Заслуга К. Маркса полягала в тому, що з матеріальних відносин він виокремив економічні, довівши, що саме економічні умови у кінцевому підсумку обумовлюють історичний розвиток суспільства, визначають ідеологічне життя, у тому числі й політичне. Відповідно, джерело матеріальних благ вбачалося не в політичній надбудові, а в економічних умовах суспільства, способі виробництва. Саме на пріоритетності економічної сфери як визначальної щодо характеристики суспільних відносин, визначення їхньої сутності наголошує К. Маркс у своїй праці “До критики політичної економії. Передмова”: “У суспільному виробництві свого життя люди вступають у визначені, необхідні, від їхньої волі незалежні відносини..., які відповідають певному ступеню розвитку їхніх матеріальних продуктивних сил. Сукупність цих виробничих відносин становить економічну структуру суспільства, реальний базис, над яким піднімається юридична й політична надбудова і якому відповідають певні форми суспільної свідомості. Спосіб виробництва

матеріального життя зумовлює соціальний, політичний і духовний процеси життя взагалі. Не свідомість людей визначає їхнє буття, а навпаки, їхнє суспільне буття визначає їхню свідомість [2]. Отже, спосіб виробництва, сутність якого полягає у способі з'єднання виробників із засобами виробництва, визначає політичну і духовну сфери суспільства, суспільне життя і, відповідно, відносини, які складаються між людьми у процесі їхньої повсякденної життєдіяльності. Зазначені відносини ідентифікуються, як відомо, поширеним у науці терміном “суспільні відносини”.

Розвиваючи обґрунтовану К. Марксом традицію, Ф. Енгельс визначав громадянське суспільство як “царство економічних відносин”, оскільки політику та її історію треба пояснювати економічними відносинами та їхнім розвитком.

Відтак, з огляду на викладене, є підстави стверджувати, що суспільне розумілося як матеріальне, економічне життя та його структура, яка виявляється в економічних відносинах між людьми і, насамперед, між класами, а також установами та організаціями відповідно до інтересів класів та інших соціальних груп. Економічна структура суспільства розглядалась як реальний, визначальний зміст суспільних відносин, а політичні та ідеологічні відносини — ідеальною формою відображення економічної структури. При цьому сенс політики зводився, за термінологією Володимира Леніна, до “концентрованого вияву економіки”, що чинить зворотний вплив на економіку.

Передбачалося, що відповідно до типу суспільних відносин формується людина, соціальні спільноти, які, реалізуючи власні інтереси та задовольняючи потреби, створюють організації та інститути як засоби закріплення та розвитку чинних суспільних відносин. Характером суспільних відносин, передусім економічних, обумовлюється міра можливого впливу соціальних спільнот та їхніх організацій на розвиток суспільства.

При цьому суспільні відносини поділялись, як відомо, на дві групи: матеріальні та ідеологічні. Економічні відносини як різноманітні за своїм характером зв'язки між

людьми у процесі виробництва, обміну, розподілу та споживання склалися “незалежно” від волі та свідомості людини, становили визначальну основу суспільних відносин.

До різновидів суспільних відносин, які зумовлювалися матеріальними умовами, належали класові й національні відносини, а також побутові, сімейні тощо, що мали свій, відносно самостійний об'єкт, на вивчення якого вони спрямовані: міжкласові — з приводу тієї чи іншої форми власності; міжнаціональні — з приводу спільності економічного життя, території, мови, культури; побутові — з приводу зв'язків у невиробничій сфері, сімейних, шлюбних стосунках, родинних зв'язках тощо. При цьому вищим рівнем розвитку суспільних відносин вважались політичні відносини.

Політика, як уже наголошувалося, розглядалась як концентроване виявлення економіки, її узагальнення та завершення. Політичні відносини виникають, існують і розвиваються як питання завоювання, утримання та використання державної влади в інтересах реалізації економічних і соціальних інтересів панівного класу. При цьому однією з найважливіших ознак політичних відносин вважався свідомо організований характер, можливий лише за умов наявності політичних організацій панівного класу, взаємодії певних політичних ідей та організацій, що виявляють інтереси цього класу. Провідна роль відводилася соціалістичній ідеології, оволодіння якою формувало єдино правильний світогляд. Ідеологічна складова суспільних відносин передбачала внесення у масову свідомість соціалістичної ідеології та забезпечення відповідного (класового) виховання, що справедливо розглядається як розпалювання ворожнечі та класової ненависті.

Зазначені творцями марксистської парадигми “основоположні” тези досі знаходять певною мірою відображення у визначенні сутності суспільних відносин. Зокрема, останні визначаються як різноманітні зв'язки, які виникають між суб'єктами та об'єктами суспільного управління та характеризують суспільство або спільноту як цілісність. Такі відносини, носіями яких є люди або соціальні

групи, суспільство в цілому в загальному вигляді можуть мати політичний, економічний, соціальний, гуманітарний або інтегрований характер [3].

Скакун О. Ф. правове регулювання суспільних відносин визначає як здійснюване громадянським суспільством і державою за допомогою усієї сукупності юридичних засобів упорядкування суспільних відносин, їх закріплення, охорону, захист і розвиток [4, 254].

На пріоритетності загальносуспільних інтересів наголошують М. С. Кельман та О. Г. Мурашин [5, 202].

“Суспільні відносини” як науковий термін є суто формаційним поняттям, походження якого пов’язується з марксистською інтелектуальною традицією, народження якої датується серединою XIX ст. Його сутність полягає в тому, що відправні засади суспільних відносин складають економічні відносини як пріоритетні (базисні), що зумовлює характер політичних та ідеологічних відносин як надбудовних, другорядних.

Сутність суспільних відносин можна зрозуміти лише розглядаючи виробничі відносини як відправні, основоположні, визначальні, над якими підноситься надбудова — політичні, правові, моральні, філософські та інші погляди, а також політичні та інші установи й організації.

Особливістю суспільних відносин є те, що їхнім суб’єктами є не всі спільноти людей, а лише ті, які виникли об’єктивно у процесі історичного розвитку: 1) соціально-класові спільноти (класи, внутрішньокласові та міжкласові соціальні верстви і групи); 2) етнонаціональні утворення (племена, народності, нації); 3) соціально-демографічні групи (сім’я, чоловіки, жінки, молодь, особи пенсійного віку та ін.); 4) соціально-професійні групи (робітники, селяни, підприємці, спеціалісти, службовці та ін.); 5) соціально-територіальні спільноти (населення окремих адміністративно-територіальних одиниць, регіонів, жителі окремих міст і сіл, міське й сільське населення). Очевидно, що належного місця людині, її правам і свободам, ціннісним і соціальним пріоритетам у зазначеній системі координат не передбачено.

Так само суспільні відносини не передбачають розгляду особистості як повноправного суб’єкта соціальної взаємодії: людина як біосоціальна істота з її інтересами, потребами, свободами і цінностями випадала з контексту їх визначення, розуміння та інтерпретації, оскільки пріоритет надавався загальносуспільним інтересам, загальносуспільній власності, громадським організаціям та єдиній політичній партії (звісно, комуністичній) як вищій формі організації правлячого класу. Особистість як суб’єкт суспільних відносин розглядалась лише як представник і носій інтересів соціальної групи (класів, нації, колективу та ін.).

Визначення сутності суспільних відносин, які наводяться у вітчизняній науковій та навчальній літературі, є продовженням марксистської інтелектуальної традиції, що є справою цілком слушною, за умови, що монографія чи підручник, навчальний посібник підготовлені відповідно до канонів зазначеної традиції. Однак у таких випадках має бути чітке розрізнення, зважаючи на мультипарадигмальність наукового знання, інтелектуальних традицій в їх формаційному та цивілізаційному вимірах, розуміння їх принципової незвідності однієї до іншої.

Орієнтація права на регулювання суспільних відносин істотно збіднює регулятивний потенціал права, оскільки реалізується пріоритет загального (класового) інтересу над індивідуальним, загального блага — над особистісним, соціально-суспільного — над громадянським. Громадянські чесноти розглядаються як другорядні, а часто взагалі приносяться в жертву загальносуспільним інтересам як нібито безумовно пріоритетним і визначальним. Не випадково вітчизняні науковці, розглядаючи сутність суспільних відносин, слушно наголошують на важливості їх кореляції альтернативними марксизму соціальними теоріями, зокрема, соціальними нормами (Е. Дюркгейм), соціальними системами (Т. Парсонс), соціальною дією (М. Вебер), соціальною взаємодією та соціальною роллю (Дж. Г. Мід), соціальним обміном (Дж. К. Хоманс) тощо [1, 38].

Становлення і розвиток нелінійних інтелектуальних традицій пов'язується, як відомо, з людиноцентризмом, повагою до гідності людини, забезпеченням її прав і свобод як відправних і визначальних у процесі функціонування суспільства. Структурний функціоналізм як наукова парадигма виник як уособлення природного права людини на гідне життя. Показово, що варіанти теорії природного права в різні періоди історії набували характерного змісту та ідеологічної спрямованості. Окремі положення природно-правової теорії датуються V–IV ст. до н. е.: філософи Давньої Греції в діалоговій формі розвивали ідеї щодо характеру, сутності, укоріненості права в об'єктивній та суб'єктивній природі речей, у вічному порядку світобудови з його підпорядкованістю плину часу та незмінності природи людини. Актуальним досі є питання про право як результат “добровільної угоди” громадян Афін.

Юристи Стародавнього Риму вважали, що позитивне право постає єдністю трьох складових: а) *jus civile* (врегулювання відносин винятково між римськими громадянами); б) *jus gentium* (унормування майнових відносин); в) *jus naturale* (природне право). Зазначені частини права, набуваючи ознак єдності, поставали єдиною неподільною сутністю при безумовному пріоритеті природного права як права вічного, народженого природою.

Софісти, як відомо, вбачали у “праві, або правді” результат угоди людей, штучний винахід людського розуму.

Сократ, Платон і Аристотель заперечували розуміння права софістами як “штучного винаходу людей”: писані закони не виключають вічних, неписаних правових істин, так само як і законів, “вкладених у серця людей самим божественним розумом”. Вічний, непогнаний божественний порядок визначає не тільки сутність людських взаємин, а й світобудову. Приміром, Аристотель вбачав у праві дві основні частини: природну й умовну. Природна складова права полягає в її однаково-му значенні за будь-яких соціальних станів, будучи незалежною від міри її визнання чи невизнання. Тоді як умовне право, першопо-

чатково сформоване людиною як “байдуже”, у разі визначення його соціального пріоритету зазначену байдужість долає.

Природно-правова традиція зазнала суттєвої еволюції за доби Середньовіччя, Просвітництва та Нового часу, розвинувши постулати вічності та незмінності природи людини, божественного та природного походження права, що знайшло відображення в інтелектуальній діяльності великих мислителів минувшини: Г. Гроція і Б. Спінози (Голландія), Т. Гоббса і Дж. Локка (Англія), Ж.-Ж. Руссо та П. Гольбаха (Франція).

Останнім часом природно-правова традиція розвивається як відправна, визначальна інтелектуальна теоретико-методологічна платформа гуманізації права, його наближення до цивілізованих стандартів свободи, соціальної справедливості, гарантування прав і свобод людини та громадянина тощо. В Україні зазначена спрямованість права реалізується, зокрема, як процес наближення (адаптації, апроксимації та гармонізації) до правових стандартів держав — членів Європейського Союзу.

З наведеного випливає пріоритетність природного права, яке, будучи спорідненим з нормою права, правовим законом, верховенством права, утверджує справедливість твердження “Людина є мірою усіх речей” (Геракліт), істинність якого не спромоглася перебороти жива хода Історії з її злетами і падіннями, досягненнями і втратами, викликами і небезпеками.

Відповідно, завдання правової науки полягають також у впорядкуванні людських відносин як соціальних, тобто як пріоритетних у частині реалізації сутності людини відповідно до накопиченого потенціалу знання, досвіду, культури, умінь і навичок тощо. Одним із таких напрямів можна вважати підпорядкування права завданням забезпечення реалізації життєво важливих функцій суспільства: ціледосягання, адаптації, інтеграції, відтворення структури та зняття напруги, реалізації стратегії сталого розвитку, утвердження в Україні цивілізованих стандартів рівня та якості життя [6, 85–201]. У вітчизняній науковій літературі соціальні відносини

визначаються як: а) стійка система зв'язків між індивідами, яка складається у процесі їх взаємодії в умовах того чи іншого суспільства, місця і часу; б) відносини рівності та соціальної справедливості, панування і підкорення між соціальними групами, а також всередині їх щодо розподілу життєвих благ, умов становлення і розвитку особистості, задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб [7].

Соціальні відносини виникають у процесі взаємодії, реалізації інтересів і задоволення потреб індивідів, соціальних груп або спільнот, об'єднуючи індивідів, їх розрізнені дії в єдине ціле, утворюючи суспільство як систему, як соціальну цілісність, де визначальною цінністю є людина, її права та свободи.

Специфіка соціальних відносин, як стверджують зазначені автори, полягає в тому, що вони об'єднують людей в соціальні спільноти різних рівнів, різновидів і типів на засадах однакових умов їхнього життя — рівня та якості життя, що знаходить своє відображення у способі життя, становищі в суспільстві, інтересах, прагненнях, ідеалах тощо. Засобом, що надає стійкості соціальним відносинам, є соціальні та правові норми, звичаї і традиції українського народу, загальнолюдські цінності [7].

Показово, що проблематику соціальних відносин почали обговорювати в радянській науці, переважно у формі дискусій ще у 70-ті роки ХХ ст., де соціальні відносини розглядалися як складова суспільних відносин і мали продемонструвати “плюралізм” думок у межах марксизму як інтелектуальної традиції. При цьому виокремлювалися три основні значення терміна “соціальне”: широкий, вузький та середній.

У широкому значенні під соціальними відносинами розумілися всі суспільні відносини, які характеризують людську історію як соціальну форму руху матерії, як антипод поняття “природний”, “біологічний”.

У середньому значенні “соціальне” інтерпретувалося як відношення між різними соціальними групами, спільнотами людей (класами, націями, сім'ями тощо), а також всередині зазначених спільнот.

Найбільш різносенсовою уявлялася категорія “соціальне” у вузькому значенні цього терміна: соціальними вважалися відносини між людьми, класами, соціальними групами як носіями певних різновидів праці (А. К. Беліх). В інших випадках змістоутворюючі ознаки соціальних відносин пов'язувалися із забезпеченням людей необхідними життєвими засобами щодо відтворення: а) природних даних людини як умови всебічного розвитку; б) потреб людини як сукупного працівника (Л. В. Орлова, М. Н. Перфір'єв).

Варто наголосити, що саме зазначена інтерпретація терміна “соціальні відносини” є найпоширенішою в сучасній Україні як у науковій літературі, так і ЗМІ, коли соціальними називаються заходи, спрямовані на підвищення матеріального добробуту і культурного рівня населення, вдосконалення умов праці та побуту, поліпшення роботи системи охорони здоров'я, допомогу найбіднішим верствам населення тощо. Хоча домінуючою є тенденція ототожнення суспільних і соціальних відносин, з чим, звичайно, важко погодитися. Одним із численних прикладів дії зазначеної тенденції можна вважати визначення соціальних відносин як стосунків між людьми, що складаються історично в певних суспільних формах, конкретних умовах місця і часу. При цьому розрізняють класові, національні, етнічні, групові та особистісні соціальні відносини [3].

У вітчизняній науковій літературі досі не вироблено загальноприйнятого визначення сутності соціальних відносин. Відбувається також плутанина в частині розрізнення сутності суспільних і соціальних відносин. Неподібною є факти некоректного поєднання різних змістовних складових їхньої сутності. У наукових працях призначення права зводиться до регулювання суто суспільних відносин навіть у випадках, коли йдеться про дослідження, які виконано відповідно до канонів нелінійних інтелектуальних традицій, зокрема, структурно-функціональної чи конфліктуалістської. Відчутним є брак наукових праць, які були б присвячені дослідженню особливостей нормативно-правового регулювання соціальних відносин.

Очевидними є труднощі у частині визначення суб'єктів соціальних відносин: в одних випадках такими вважаються всі спільноти людей, незалежно від характеру їх походження — об'єктивного (класи, соціальні верстви і групи, нації, народності тощо) чи суб'єктивного (політичні партії, громадські організації тощо). Водночас поширеною є думка, згідно з якою суб'єктами соціальних відносин розглядаються лише соціальні спільноти, які мають історичне походження (нації, класи, народності, етнопонаціональні групи).

Соціальні відносини зумовлюють сутнісні зв'язки, взаємозалежність структурних елементів суспільства як цілісного соціального організму, де пріоритетною є людина, її права й обов'язки, цінності свободи та соціальної справедливості, верховенства права, а сама особистість (громадянин країни) розглядається як повноправний суб'єкт соціальної взаємодії.

Соціальні відносини у власному розумінні (на відміну від поняття “соціального” в широкому значенні, що охоплює всі явища життєдіяльності суспільства) формуються як результат людиноцентристського розуміння функціонування суспільства та відповідного нормативно-правового забезпечення відносин між людьми, які складаються у процесі їхньої повсякденної життєдіяльності в умовах певного суспільства.

Поняття “соціальні відносини” є людиноцентричним за своїм змістом, адже зумовлюється гуманістичною проблематикою: загальнолюдськими цінностями, правами і свободами людини та громадянина, демократичним устроєм тощо. Зазначене передбачає необхідність кореляції усталеного твердження “право є регулятором суспільних відносин”, оскільки вимога регуляції має бути поширена і на соціальні відносини як об'єкт правового регулювання.

Натомість термін “суспільні відносини” характеризує стосунки між людьми, які передбачають безумовний пріоритет економіки над іншими сферами життєдіяльності суспільства (політичною, ідеологічною, культурною), де людині з її цінностями, правами і

свободами місця не знаходиться. Принаймні останні не набувають належного нормативно-правового забезпечення.

Беручи до уваги наведені обставини, можна стверджувати, що суспільні/соціальні відносини зумовлюють характер і природу суспільства, етнопонаціональних груп і спільнот людей, окремої людини, визначають її місце у політико-правовому просторі, гарантують права і свободи. Простір комунікації формує та забезпечує реалізацію можливостей людини, забезпечення її прав і свобод, задоволення її потреб, здійснення її прагнень та сподівань, втілення ідеалів у практику повсякдення. При цьому особливі завдання покладаються на юридичну науку як засіб і механізм регулювання суспільних/соціальних відносин, правової соціалізації людини, забезпечення її прав та свобод і, головне, її становлення як особистості, громадянина країни як повноправного представника громадянського суспільства.

У науковій літературі терміни “суспільний” та “соціальний” вживаються як для позначення одних і тих самих явищ, подій і процесів (відсутність ідентифікації), так і різних соціальних феноменів. В інших випадках соціальне ототожнюється з суспільним. Як правило, це відбувається у двох випадках: у разі досягнення всієї сукупності явищ і процесів, наявних у тому чи іншому суспільстві, а також у випадках наголошення на відмінностях, які відрізняють суспільні явища і процеси від природних, техніко-технологічних та інформаційних. Зазначений підхід, який можна визначити як широкий, під соціальними відносинами розуміє і економічні, і політичні, й ідеологічні явища та процеси, тоді як суспільні відносини визначаються як соціальні. Ця обставина й дала привід деяким авторам розглядати соціальні відносини як синтетичні, що узагальнюють взаємодію матеріальних та ідеологічних суспільних відносин. Однак, на наш погляд, соціальні відносини не просто відображають найважливіші ознаки людської взаємодії, а є передусім результатом безпосереднього впливу громадянського суспільства, яке формується в Україні, і полягають насамперед у забезпеченні прав і свобод людини та

громадянина, реалізації загальнолюдських цінностей як безумовних пріоритетів процесу соціальних змін. Поза людиноцентристською спрямованістю як визначальною в частині визначення характеру (типу) відносин стосунки між людьми не набувають соціального характеру, що й дає змогу характеризувати їх як суспільні, де пріоритетними є, як уже наголошувалося, відносини з приводу способу виробництва, характеру розподілу, обміну та споживання матеріальних благ.

В інших випадках поняття “соціальне” тлумачиться вужче “суспільного”, вважається лише частиною чи складовою останнього. За таких умов соціальні відносини виокремлюються як нібито особливі в системі суспільних відносин, розглядаються в одній категорії з економічними, політичними, ідеологічними формами взаємодії людей. Значений підхід, швидше, уніфікує сутність соціальних відносин, ніж демонструє їхню інакшість, принципіву незвідність одного соціального феномену до іншого.

Соціальні відносини, що формуються в Україні, пов'язуються переважно з самоорганізаційним потенціалом українського суспільства, молодого, не усталеною демократією та спрямовані на забезпечення вільного розвитку громадян країни відповідно до європейських і загальнолюдських цінностей, соціальних і культурних процесів, звичайно, з корекцією на умови модернізаційного розвитку.

Наведені характеристики понять “суспільні відносини” та “соціальні відносини” дають змогу стверджувати про їхню принципіву різну сутність, що потребує врахування на-

самперед юридичною наукою, на яку, відповідно до її предмета, покладаються особливі завдання в частині унормування відносин людської комунікації.

Відповідно до наведеного потребує посилення людиноцентристська спрямованість вітчизняної політико-правової науки, законодавчого забезпечення вітчизняного соціального простору в частині переорієнтації досліджень на регулювання соціальних відносин, де пріоритетною має бути “громадянська” проблематика розуміння “соціального”.

Література

1. Андрущенко В. П. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: [підручник] / В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, М. І. Михальченко. — [3-те вид., випр. та доп.]. — К.: Генеза, 2006. — 656 с.
2. Маркс К. К критике политической экономии. Предисловие / К. Маркс // К. Маркс и Ф. Энгельс. Сочинения. — [2-е изд.]. — Т. 13.
3. Суспільні відносини та розвиток: теорія, практика: [монографія] / А. М. Михенко (кер. авт. кол.), О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, О. В. Соснін. — К.: НДУ, 2009. — 396 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: [підручник]. — [4-те вид., допов. і перероб.] / О. Ф. Скакун. — К.: Алерта, 2013. — 524 с.
5. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: [підручник] / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. — К.: Кондор, 2006. — 477 с.
6. Недюха М. П. Правова ідеологія українського суспільства: [монографія] / М. П. Недюха. — К.: МП “Леся”, 2012. — 400 с.
7. Лукашевич М. П. Відносини соціальні / М. П. Лукашевич, М. П. Недюха; за ред. М. Ф. Головатого та О. В. Антонюка. — К.: МАУП, 2005. — С. 103.

Обгрунтовується зміст понять “суспільні відносини” і “соціальні відносини” як політико-правових сутностей, які мають різну парадигмальну визначеність і, відповідно, є нетотожними об'єктами правового регулювання.

The meaning of “public relations” and “social relations” as a political and legal entities is justified as having a different paradigm certainty and, therefore, is not identical objects of legal regulation.

Обосновывается содержание понятий “общественные отношения” и “социальные отношения” как политико-правовых сущностей, которые имеют различную парадигмальную определенность и, соответственно, являются нетождественными объектами правового регулирования.

Надійшла 31 березня 2016 р.